

Royaalbijbelprenten

Vanaf het midden van de zestiende eeuw was er een grote productie van en vraag naar Bijbelprenten. Voor een groot deel van de bevolking die min of meer analfabeet was, waren de prenten van essentieel belang voor de overdracht van de Bijbelse verhalen.

De stad Antwerpen gold als een belangrijk centrum voor de fabricage van dit soort grafiek. Graveurs als Collaert, Wierix, Galle en de gebroeders Van Doetecum produceerden honderden prenten. Deze bladen werden door uitgevers als Hieronymus Cock en Gerard de Jode in bundeling uitgegeven.¹

Met de voortgang van de Reformatie verschoof het zwaartepunt van de prentproductie naar de Noordelijke Nederlanden. De Antwerpse bladen waren echter dermate algemeen, dat ook in het gereformeerde Noorden een grote vraag bleef bestaan.

Veel van de oorspronkelijke platen belandden dan ook in het bezit van de Amsterdamse uitgever Claes Jansz. Visscher (1584-1652). Hij verzorgde er nieuwe edities. Verder introduceerde hij rond 1639 een nieuwe uitvoering van deze bijbelbladen. Het gaat hier om wat men in de zeventiende eeuw een "Royaalblad" noemt. Met een gemiddelde afmeting 47 x 65 cm. waren dit ten opzichte van de oorspronkelijke prentreeksen, die ca. 30 x 40 cm. waren, opvallende prenten. Voor de vormgeving werd wel veelvuldig teruggrepen op de voorgangers. Ontwerpen van Maarten de Vos en Maarten van Heemskerk komen veelvuldig voor; modernere inventies van Peter Paul Rubens en Rembrandt worden echter ook toegepast. De Royaalbladen werden snel populair. Rond 1650 had elke zichzelf respecterende prentuitgever platen afdrukken van deze prenten in zijn fonds.² De overgebleven bundelingen of Royaalbijbels bieden dan ook een scala van uitgeversadressen.³

¹ Zie Van der Coelen 1996, p. 44

² Zie Laurentius 2010, p. 53.

³ Zie Roos & Laurentius 2012, p. 20.

Nu is er aan archivalische gegevens over de praktijken van de uitgeverij van prenten helaas heel weinig materiaal voorhanden. We kunnen hoofdzakelijk gegevens onttrekken aan de overgebleven eindproducten en indien aanwezig, boedelopgaves van de uitgevers. Deze documenten zijn echter schaars; van bijvoorbeeld C. I. Visscher en Frederik de Wit is niets aan documentatie over. Een recentelijk opgedoken Royaalbijbel biedt in ieder geval wel meer inzicht in de vroege praktijken van Visscher.⁴

We zijn in de gelukkige omstandigheid, dat er van één belangrijke prentuitgever uit zeventiende eeuws Amsterdam een volledige opgaaf van zijn winkelvoorraad en fonds aan platen te hebben. Het gaat hier om Clement de Jonghe (ca. 1624-1677). Deze van oorsprong Duitse prenthandelaar oefende vanaf ca. 1647 zijn beroep uit. Rond 1658 vestigde hij zijn winkel op het huidige nr. 10 in de Kalverstraat. Tot 1677 woonde en werkte De Jonghe op deze locatie.⁵

Deze winkel kan gezien worden als een voorbeeld voor de prenthandel/drukkerijen in Amsterdam in het midden van de zeventiende eeuw. De winkel omvatte rond het overlijden van De Jonghe ca. 68.000 prenten en boeken en een fonds van 3223 koperplaten. In dit overweldigende aanbod waren prenten voorhanden van bijna alle belangrijke kunstenaars, graveurs en inventors tussen 1570 en 1670. Men kon werk naar Brueghel kopen, maar ook etsen van Paulus Potter en Rembrandt van Rijn. De voorraad bood kunstgrafiek, maar ook bouwboeken, ornamentgrafiek en zelfs ganzeborden.

⁴ idem

⁵ Laurentius 2010, p. 8.

In de opgaaft, die in 1679 werd gemaakt van de winkel komen bijna vanzelfsprekend ook Royaalprenten voor. Het gaat hier om 62 platen onder de noemer Historien. Het materiaal blijkt op min of meer alfabetische wijze te zijn geordend en merkwaardig genoeg niet op bijbelse gronden. Op de groep volgt een groep van 13 platen, genaamd Devotia. Deze prenten betreffen vooral Kruisigungs scènes en afbeeldingen van Maria en de 4 Evangelisten.

de platen voor deze prenten van andere uitgevers op in een poging om het monopolie te krijgen.

Alle arbeid wordt in 1700 teniet gedaan met de komst van de Prentbijbel van Mortier. Deze nieuwe, uniforme prentbijbel zal de toon zetten voor de achttiende eeuw. De Royaalbijbel verdwijnt in deze periode stilletjes van het toneel, na bijna een eeuw van populariteit.

Fragment van de lijst van 1679 met de "Historien" in het fonds van Clement de Jonghe n.b.: de titels zijn opgenomen in de 17^e eeuwse spelling. Deze opsomming is op 11 februari 1679 tot stand gekomen voor de erven De Jonghe. De acte wordt bewaard in het Stadsarchief Amsterdam.

Historien

- Abraham en de engelen
- Abr.m en Hagar
- Abr.m offer groote
- Abr.m offer lantschapp
- Avontmael
- Beltasar
- Bloetdorstige Cyrris
- Bekenent vrouujen
- doorgestreept
- Bruyloft in Canaa
- Belaam en Balal
- Blinde siende gemaackt

- Christus als hovenier
- Christus van Jonas gedoopt
- Christus vande duyvel besoght
- David en Abigail
- Dry koningen
- David en de reus
- Eliah in de woestijne
- Emmaus
- Gight siecke
- Geloovig vrouwtjen
- Geboorte Christi
- Getrouwe herder
- Hoofman over 100
- Hester en Haman
- Herodes dans
- Jephtha
- Jacobs ladder
- Job op de mesthoop
- St. Johannes predicatie
- Johannes in de woestijne
- crencken martelaar
- Kindermoort van Herodes
- Laet de kinderen tot mij comen
- Lasarus opwecking
- Maria en Elisabeth groetenisse
- Moses int water
- Ongeloovige Thomas
- Onthoofdinge St. John in de gevangenis
- Oordeel
- Peterus bekeeringe
- Paradijs
- Palme Sondagh
- Rijke man en Lazarus
- Ruth en Boas
- Salomons vonnis
- Sijspenninge
- Scheepjen Petrus
- Slangebijtinge
- Susanna
- Spiegel des Geloofs
- Tobias
- T gebett onses heeren
- Vlucht naa Egipten
- Vrouwtjen aan de put
- wercken van barmhertigheydt
- de 5 sinnen op een bladt
- de 12 prophecien op de comst christi
- de Fransche 12 geboden
- Justitia
- Disputationes logica